Auditrisico, meer dan ooit een issue! (1)

Kornelis Mollema

SAMENVATTING Auditrisico ondervindt stijgende belangstelling in een tijd dat auditors maatschappelijk worden bekritiseerd. In recente publicaties over corporate governance wordt van de accountant aanzienlijk meer verwacht dan een cijfermatige beoordeling en komt met name de interne controle als verantwoordingsstuk van het management, te attesteren door de auditor in beeld. Ook hebben andere bestaande auditvormen behoefte aan een adequate theorie over auditrisico. In een tweetal artikelen, waarvan hier het eerste, zet de schrijver uiteen waar de traditionele auditrisicotheorie tekortschiet. Vervolgens wordt een vernieuwd model uiteengezet dat meer recht wil doen aan de eisen van deze tijd en beter toepasbaar is in de auditcontext van 2003.

1 Introductie

Auditing is een vak dat wereldwijd wordt beoefend. De toenemende kritiek op dit gevestigde beroep is eveneens mondiaal. In de laatste decennia is de maatschappelijke rol van auditing niet toegenomen qua helderheid of zichtbare toegevoegde waarde. De auditfunctie, in het bijzonder de financiële, ligt onder vuur. Allerlei vragen worden gesteld over het type assurance waarin auditors voorzien en over de grondigheid van het onderliggende auditwerk. Het lijkt een sport geworden om gezamenlijk te procederen tegen accountants, voor het geval beleggers schade lijden uit financiële misstanden, veroorzaakt door mismanagement, fraude of misleidende informatie. Eén van de grootste en best georganiseerde accountantskantoren ging ten onder als gevolg van financiële schandalen. Andere kantoren worden juridisch aansprakelijk gesteld voor grote sommen geld en hebben moeite om hun beroepsaansprakelijkheid betaalbaar verzekerd te krijgen. Interne auditafdelingen komen inmiddels ook onder vuur te liggen vanwege het niet signaleren van ernstige misstanden.

Het risicobewustzijn van de auditor is aanzienlijk toegenomen door deze ontwikkelingen. De hamvraag is: wat is het beroepsrisico voor de auditor, voortvloeiend uit zijn assurance-functie? Internationale standaarden verplichten de auditor om risicoanalyses uit te voeren en om de componenten daarvan te definiëren. Sommige meer recente standaardwerken over (financiële) audit werken deze standaarden uit. In 2000 verscheen op initiatief van het Amerikaanse beurstoezicht het Report of the Panel on Audit Effectiveness (SEC/POB, 2000) dat beroepsbeoefenaren, in casu accountants, uitnodigde om het probleem van auditrisico (in zijn traditionele context) verder uit te werken. In dit artikel wordt de traditionele auditrisicotheorie besproken, mede aan de hand van wat diverse auteurs van standaardwerken op het gebied van auditing hierover schrijven. Vervolgens wordt kritisch geanalyseerd waar de beperkingen, inconsistenties en methodologische zwakheden van de theorie liggen. In een vervolgartikel zal een vernieuwde auditrisicotheorie worden uitgewerkt.

Prof. Dr. K.Y. Mollema RE RA heeft een carrière doorlopen in accountancy, audit management, financial control en ICT- en backofficemanagement, het grootste deel daarvan in het internationale financiële bedrijfsleven. Thans is hij parttime hoogleraar ICT auditing aan de postdoctorale opleiding aan de EUR.

2 Assurance gedefinieerd

Het doel van auditing is het geven van 'assurance' over de kwaliteit van een object. Zulke assurance is nuttig voor een partij, die in het object belang stelt of kan stellen, maar niet in staat is alle relevante kwaliteitsbepalende details te doorzien. De belangstelling kan voortkomen uit bestaand of gewenst (gedeeltelijk) eigendom van het object, uit andere verantwoordelijkheid ervoor of vanuit een ander erkend belang,

zoals economische overeenkomsten. De term 'assurance' behoeft enige verduidelijking. Assurance geven staat niet gelijk aan zekerheid verschaffen. Zekerheid suggereert het geven van inzicht in materie buiten twijfel. 'De kasrecette van vandaag bedroeg een miljoen' of 'In de afgelopen maand zijn er twee pogingen gedaan om onze internetsite te hacken' zijn voorbeelden van mededelingen waarover men een hoge mate van zekerheid kan geven. Maar het object van audit is vaak veel breder dan in deze voorbeelden en heeft meestal een open einde, waardoor de staat van zekerheid moeilijk te bereiken is. Assurance wordt gedefinieerd als het geven van inzicht in inbreuken op de kwaliteitstoestand van een object en in kansen dat deze zullen optreden, op zodanige wijze dat duidelijk wordt of aan een van tevoren gedefinieerde standaard al dan niet is voldaan. De inbreuken op de kwaliteitstoestand worden gemeten in termen van verwachte schade. De kwaliteitstoestand van een object kan bijvoorbeeld zijn: de getrouwheid van een financiële verantwoording, de volledige verantwoording van verschuldigde belastingen, de effectiviteit van een procedure of de graad van beveiliging van een computernetwerk.

Kansen relateren aan de frequentieverdeling van de kwaliteitsinbreuken, waarbij ervaringen uit het verleden van invloed zijn. De van tevoren gedefinieerde standaard is het onmisbare ijkpunt, zonder welke de audit nutteloos zou zijn. Het is nauwelijks de moeite waard om een grote hoeveelheid inspanning in auditing te stoppen, wanneer er geen visie is op hoe men moet reageren als de uitkomsten boven of beneden een ijkpunt uitkomen.

Het auditobject kan van alles zijn: een set financiële informatie, een project, een proces, een IT-systeem of een ander systeem, dan wel naleving van een procedure. Deze objecten zijn verschillend van aard, wat uiteraard van invloed is op de inrichting van de audit. Het grootste verschil is of er een door het management geschreven verantwoording op tafel ligt als startpunt voor de audit en steun biedend voor het vaststellen van de reikwijdte daarvan. Bij een set financiële informatie is dit doorgaans het geval. Maar een ruimere toepassing zit er aan te komen. In de Sarbanes-Oxley Act (2002) wordt vereist dat een rapport over de interne controle wordt opgesteld door het management en door de auditor geattesteerd. Tabaksblat (2003) treedt in het voetspoor van deze eis in zijn voorstel om het bestuur te laten rapporteren in het jaarverslag over de werking van het interne risicobeheersings- en controlesysteem in het verslagjaar.

Assurance is bedoeld om onzekerheid, of liever onwetendheid te reduceren. Valse assurance heeft het tegenovergestelde effect en kan dramatische consequenties hebben. Daarom moet de auditor de waarschijnlijkheid dat hij tot een foute conclusie komt beperken. Fout kan twee kanten opgaan: ten onrechte positief of ten onrechte negatief. Deze zijn echter niet noodzakelijkerwijs symmetrisch. (IFAC, 2003a, paragraaf 14, voetnoot) onderkent dit ook en zegt hierover: 'This definition of audit risk does not include the risk that the auditor might erroneously express an opinion that the financial statements are materially misstated'. We hebben hier te maken met een situatie die tegengesteld is, maar niet symmetrisch. Een negatief oordeel, terecht of ten onrechte, heeft doorgaans ernstige consequenties voor de geauditeerde. In dat geval zullen al in een vroeg stadium signalen uitgaan naar de geauditeerde gericht op beperking van de schade door het management of op het verkrijgen van additioneel auditbudget om aanvullende auditinspanningen te leveren. Omdat de meeste audits uitmonden in positieve opinies, is het logisch dat het meest voorkomende auditrisico bestaat uit het afgeven van positieve assurance op grond van onjuiste conclusies. Dit risico moet worden ingeperkt tot een aanvaardbaar niveau, afhankelijk van de situatie, maar kan nooit helemaal worden uitgesloten. Auditors hebben getracht hun auditrisico te analyseren met de zogenoemde auditrisicoformule die wereldwijd toepassing heeft gekregen.

3 Traditionele theorie over auditrisico binnen financiële auditing

3.1 Auditrisico: inleiding

Er zijn grenzen aan wat een auditor kan auditen, zowel technisch als budgettair. Bovendien hangt de effectiviteit van de audit in belangrijke mate af van de medewerking van de geauditeerde. Het gevolg hiervan is dat iedere audit een zeker risico in zich bergt van verkeerde beoordeling. Met name op het gebied van financiële auditing zijn er pogingen ondernomen om het risico te analyseren door toepassing van de zogenoemde auditrisicoformule. In andere types auditing zijn pogingen ondernomen om dezelfde theorie analoog toe te passen, niet altijd met succes trouwens. In het hiernavolgende zal de toepassing van de auditrisicoformule worden bezien in de context van financiële auditing. Hoewel, zodra de theorie verder wordt ontwikkeld, zal de reikwijdte verbreden naar andere types auditing.

De auditrisicoformule wordt toegepast in verschillende types auditing, maar heeft zijn wortels in financiële auditing. Ze is opgenomen in de ISA standaarden, de

internationale audit standaarden van de International Federation of Accountants (IFAC) zoals die wereldwijd van toepassing zijn voor accountants en ook door het Koninklijke NIvRA worden opgenomen in de Richtlijnen voor de Accountantscontrole. Meer specifiek gaat het om ISA 200 en 315 die in oktober j.l. zijn vrijgegeven (IFAC, 2003a, b). De auditrisicoformule is niet verder ontwikkeld in de nieuwe wijzigingsvoorstellen. (IFAC, 2003a, paragraaf 15) stelt dat 'The auditor should plan and perform the audit to reduce audit risk to an acceptably low level', en in het verlengde (paragraaf 16) 'The auditor performs audit procedures to assess the risk of material misstatement and seeks to limit detection risk by performing further audit procedures based on that assessment.' Deze standaard legt de auditor een verplichting op om professionele risicoanalyses uit te voeren en impliceert dat auditrisico wordt gedefinieerd als iets dat onder invloed van de auditor staat. De standaard is niet zomaar een factor of een status die opdoemt uit onderzoek, maar een parameter die de auditor kan beïnvloeden door zijn auditactiviteiten te intensiveren.

3.2 Auditrisico: uitwerking van de componenten

IFAC (2003a, paragraaf 16) definieert audit risk als: 'Audit risk is a function of the risk of material misstatement of the financial statements (…) i.e., the risk that the financial statements are materially misstated prior to audit) and the risk that the auditor will not detect such misstatement (detection risk).' Vervolgens wordt (in paragraaf 20) uiteengezet dat risk of material misstatement bestaat uit twee componenten, namelijk inherent risico en (interne) controlerisico. Deze definitie richt zich op het professionele risico waaraan de auditor is blootgesteld, wanneer hij zijn oordeel afgeeft. Zij richt zich niet op het moment van het aangaan van een nieuwe cliëntrelatie of van het aanvaarden van een nieuwe opdracht (dat ook wel engagementrisico wordt genoemd), hoewel deze twee momentums wel degelijk bijdragen aan het auditrisico. De definitie richt zich op de afgifte van een ongekwalificeerd positief oordeel, dat wil zeggen een oordeel dat zonder voorbehoud positief is. De tegengestelde situatie, namelijk die van het afgeven van een negatieve verklaring of onthouding van een positief oordeel, is bewust buitengesloten omdat in zulke situaties de auditor waarschijnlijk zijn auditprocedure zal uitbreiden en bij het management zal aandringen op verbetering van diens verantwoording.

Verscheidene auteurs hebben gepoogd deze theorie tot een praktisch hanteerbare te ontwikkelen in een multiplicatief model. Deze theorie, zoals in het verleden ondersteund door IFAC, zie bijvoorbeeld ISA 400 (RAC 2003, paragraaf 42 en verder), zal nader worden geanalyseerd, waarbij ook betrokken wordt de manier waarop diverse schrijvers van bekende standaardwerken op het gebied van auditing (Knechel, 2001; Arens, Elder en Beasley, 2003; Hayes en Schilder, 1999) hierop hebben gereageerd. Voorop dient te staan dat de formule is ontwikkeld in de context van financiële auditing, wat betekent dat de ongewenste gebeurtenis (schade) is gedefinieerd als een foute verantwoording in de financiële rekeningen, uiteindelijk uitmondend in een verkeerd oordeel van de auditor over deze rekeningen. IFAC (2003a, paragraaf 20) handhaaft de ISA 400 definities van de verschillende componenten van de formule. Inherent risico wordt gedefinieerd als 'the susceptibility of an assertion to a misstatement that could be material, assuming that there are no related internal controls' (paragraaf 20). Het eerste deel gaat over de gevoeligheid van een verantwoording voor materiële (verantwoordings)fouten, waarbij 'materieel' zoveel betekent als groot genoeg om het totaalbeeld dat is bedoeld te geven aan de lezer te beïnvloeden. Zo toegepast wordt auditrisico versmald tot een waarschijnlijkheidspercentage, betrekking hebbend op een materiële fout in de verantwoording. Er zijn pogingen ondernomen om materialiteit te definiëren als fractie van criteria voor financiële prestaties, zoals omzet, inkomen, winst of balanstotaal. De daadwerkelijke omvang van de fout blijft transparant en wordt niet vermenigvuldigd met de kans van optreden. Normaliter wordt een risico gedefinieerd als de vermenigvuldiging van twee componenten (Mollema, 1991): Waarschijnlijkheid, {Probabiliteit (P)} en schade {Damage (D)}. Het valt moeilijk in te zien waarom de omvang van de schade transparant zou moeten blijven, als deze eenmaal een bepaalde limiet heeft overschreden. Een kleine overschrijding, of als alternatief een overschrijding die de winst van een jaar opslokt, heeft ongetwijfeld een verschillende impact.

De tweede helft van de definitie 'assuming that there are no internal controls' houdt in dat iedere invloed van interne controle wordt uitgesloten. Dit is een kwestie van definitie omdat deze effecten zijn begrepen in een andere component, namelijk het interne controlerisico. Toch zou de definitie verbeteren wanneer zij zou worden verwoord als 'excluding any impact of internal control' ofwel met uitsluiting van iedere interne controle-invloed. Afwezigheid van interne controle is nauwelijks realistisch. De gedachte is het originele risico en de schade uit het residuele risico (na invloed van de interne controle) te scheiden. Een juiste manier van denken voor het

model. In de praktijk echter soms moeilijk te hanteren. Hayes en Schilder (1999, p. 171) hanteren een lijst van zes factoren die het inherente risico bepalen, gebaseerd op het COSO-rapport:

- nature of the business;
- personnel;
- complexity of operations;
- management integrity;
- history;
- nature of the industry.

Het verdient vermelding dat in de definitie van de auteurs in 'history' elementen van interne controle zijn begrepen. Dit is formeel in strijd met de ISA 400 definitie van inherent risico (ook door Hayes en Schilder aanvaard), die expliciet en per definitie iedere invloed van interne controle op inherent risico uitsluit.

Als het gaat om de bepalende factoren van inherent risico, hanteert Knechel (2001, p. 334) een lijst met tien items:

- nature of the business;
- integrity of management;
- cliënt motivations;
- existence of related parties;
- frequency of transactions;
- subjectivity of transaction values;
- susceptibility to defalcation;
- size of account balance;
- prior-year audit results;
- tenure of the auditor.

De laatste twee factoren relateren verrassenderwijs aan audit. In het definiëren van inherent risico volgt Knechel ISA, inhoudende dat iedere invloed van interne controle wordt uitgesloten. Audit is één logische stap verder verwijderd van inherent risico dan het interne controlesysteem. Het is daarom moeilijk te begrijpen dat – terwijl de invloed van de interne controle (terecht) zeer strikt van het inherente risico wordt gescheiden – hetzelfde niet wordt gedaan voor de invloed van audit. Of, met andere woorden, het valt moeilijk in te zien waarom auditresultaten uit het vorig jaar wel van belang zouden zijn voor het inherente risico, terwijl veranderingen in de interne controle dat niet zouden zijn. Daarmee is niet gezegd dat auditresultaten uit het vorig jaar en de duurzame audit-cliëntrelatie in de risicoanalyse geen rol zouden spelen. Ze zijn echter onderdeel van het interne controlerisico, omdat de opvolging van auditaanbevelingen simpelweg een zaak van interne controle is.

Alle genoemde schrijvers definiëren en determineren inherent risico in de context van financiële auditing. In een bredere auditcontext is de gevoeligheid van een verantwoording voor een materiële fout niet hanteerbaar. Daarvoor moet iets anders in de plaats komen. Gezien de toenemende belangstelling voor bedrijfsrisico(modellen) is het de moeite waard om inherent risico in die context te zien. In het tweede artikel wordt hieraan uitwerking gegeven.

IFAC (2003b, paragraaf 109) geeft als significante risicofactoren:

- risk of fraud;
- significant recent economic, accounting or other
- developments;
- complexity of transactions;
- involvement of significant transactions with related
- parties;
- degree of subjectivity in the measurement of financial
- information;
- involvement of significant unusual transactions;
- understanding of the entity and its environment.

De factoren sluiten redelijk goed aan bij die van Knechel (2002) en Hayes en Schilder (1999). De hiervoor genoemde determinanten van inherent risico komen uit de pen van accountants en auditors. Een goed alternatief zou zijn meer aansluiting te zoeken bij bedrijfsrisicomodellen zoals die meer en meer in zwang raken bij het grotere bedrijfsleven en bij de overheid.

IFAC (2003a, paragraaf 20) definieert interne controlerisico (ICR): 'Control risk is the risk that a material misstatement that could occur in an assertion... will not be prevented, or detected and corrected, on a timely basis by the entity's internal control.' IFAC laat het bijvoeglijk naamwoord Internal voor Control weg. Vanwege het hardnekkige spraakgebruik zal in dit artikel van ICR worden gesproken.

In feite laat het risico de waarschijnlijkheid zien van interne-controlemissers. Interne controle is bedoeld om een dempende werking te hebben op het inherente risico. Daarom doet het vreemd aan de interne controle te inverteren tot een risico van falende werking. Een voorbeeld. Een arts zal aan een zieke patiënt (inherent risico) goede medicijnen willen verstrekken (interne controle). Zijn analyse richt zich vervolgens op het resultaat na medicijngebruik, niet op de kans dat het medicijn heeft gefaald. Deze laatste kan trouwens niet van de ziekte worden losgezien, omdat de ernst van de ziekte de aard en dosering van het medicijn bepaalt.

De derde component, detectierisico is gedefinieerd door IFAC (2003a, paragraaf 22) als 'the risk that the auditor will not detect a misstatement that exists in an assertion that could be material'. Het gaat in feite om de waarschijnlijkheid van een auditmisser, die

naar zijn aard een inverse relatie heeft met auditinspanningen en -diepte. Plotseling is men niet langer in het domein van de geauditeerde, maar in dat van de auditor. Het blijft onuitgelegd hoe detectierisico logisch samenhangt met interne controlerisico.

De doelvariabele, het auditrisico, is een parameter waarvoor vooraf een tolerantiewaarde moet worden vastgesteld. Volgens Knechel (2001, p. 332) wordt de tolerantiewaarde van het auditrisico verkregen uit:

- the possible consequences of an incorrect opinion;
- loss of engagements;
- negative publicity; or
- litigation.

Het valt op dat de eerste bullet eigenlijk de kapstok is voor de andere drie. Ook tonen deze factoren een overlap met het zogenaamde engagement risico, door Knechel (2001, p. 91) gedefinieerd als 'the possibility that the auditor suffers a loss due to association with a cliënt'.

Deze componenten zijn:

- litigation;
- loss of professional reputation;
- lack of profitability.

In beide gevallen gaat het in feite om uitwerkingen van professionele schade zoals de auditor die kan oplopen. Nu de componenten zijn besproken, kan de werking van de formule worden geanalyseerd.

3.3 Auditrisico: analyse van de werking

Traditioneel is de formule gehanteerd als multiplicatief model, ook door de auteurs van de hiervoor gehanteerde standaardwerken. In IFAC (2003a, paragraaf 16) wordt audit risk een functie genoemd van risk of material misstatement en detectierisico. Dit klinkt al beter, maar het begrip 'functie van' vraagt natuurlijk wel om nadere invulling. Onderstaand wordt eerst het traditioneel multiplicatieve model uiteengezet en bekritiseerd. Daarna komen de alternatieven aan de beurt. In de basis luidt de formule: AR = (IR * ICR) * DR, of voluit gespeld

Auditrisico = (inherent risico * interne controle risico) * detectierisico.

In IFAC (2003a, paragraaf 20) wordt IR * ICR aangeduid als 'risk of material misstatement' (risico van materieel onjuiste verantwoording). ICR is omgekeerd evenredig met interne controle-inspanningen en DR is omgekeerd evenredig met auditinspanningen

AR wordt vooraf door de auditor vastgesteld en wordt daarmee een constante. Hoe lager de waarde voor AR, des te lager DR moet zijn gegeven een zekere waarde van (IR * ICR).

Hoe hoger (IR * ICR) scoort, des te lager DR moet zijn, bij een vastgesteld niveau van AR.

Een laag detectierisico, binnen de context van een financiële audit, zal aansporen tot uitbreiding van auditwerk. De nadruk zal liggen op (datageoriënteerde) substantive testing.

IR en ICR worden als combinatie gewogen. Gegeven een bepaalde gewenste hoogte van de combinatie wil dat zeggen dat een hoog IR om een lage ICR vraagt en een lage IR een hoge ICR tolereert.

Soms wordt de formule geïnverteerd en geschreven als DR = AR / (IR * ICR).

Het motief daarvoor is dat DR eigenlijk de belangrijkste speelvariabele is, terwijl AR een parameter is die eenvoudigweg vooraf door de auditor wordt gesteld. Helaas leidt het zo schrijven van de formule af van de hoofdzaak, namelijk het analyseren van het auditrisico. Voor de principes van de toepassing is er geen verschil.

Knechel en andere auteurs bediscussiëren onvoldoende de relaties tussen de onderscheiden componenten van de formule. Deze relaties worden relevant, wanneer men de componenten van de formule wil vermenigvuldigen of anderszins in een functioneel verband zetten. Hayes en Schilder (1999, p. 167) erkennen dit feit, wanneer zij stellen dat de factoren een zekere mate van onafhankelijkheid moeten hebben wanneer zij in een multiplicatief model worden toegepast. Hun conclusie is dat er onvoldoende onafhankelijkheid bestaat. Arens, Elder en Beasley (2003, p. 255) noemen het feit dat uit research kritiek voortkomt op de formule, maar trekken uit deze informatie geen consequenties. Het is de moeite waard de vermenigvuldiging van de diverse componenten uit het model maar eens onder de loep te nemen.

IR is per definitie onafhankelijk van ICR, zelfs al is in de praktijk de scheiding tussen de beide niet altijd goed te maken. De andere kant op treft men een andere situatie aan. IR heeft wel degelijk een impact op ICR. Hoe hoger IR, des te meer interne controle nodig is. Interne controle heeft tot doel de schade uit inherent risico te dempen, zoals een medicijn tot doel heeft de koorts te dempen.

De tweede vermenigvuldiging, dat wil zeggen met DR, ontmoet eveneens bezwaren. De gedachte bijvoorbeeld dat een zwakke interne controle kan worden gecompenseerd door meer audit is maar zeer beperkt waar.

Multiplicatie ontmoet dus veel bezwaren. Klijnsmit, Sodekamp en Wallage (2003, p. 193) noemen het audit risk een functie van de verschillende componenten en breiden die ook nog uit (zie volgend artikel). Hoewel dat aan de bezwaren tegen multiplicatie

tegemoet komt, rijst de vraag wat een 'functie van' concreet betekent. Daaraan zal verdere inhoud gegeven moeten worden.
Ook blijft nog het bezwaar staan dat de schadeomvang in de formule niet goed tot zijn recht komt. Alleen als grenswaarde in inherent risico (materiality), maar niet in zijn werkelijke omvang. Het is zinvol het auditrisico zo te definiëren dat zowel waarschijnlijkheid (P) als schade (D) expliciet in de formule worden opgenomen en wel met elkaar vermenigvuldigd.

3.4 Auditrisico: conclusies

Sommige conclusies van het Report Panel on Audit Effectiveness (2000, paragraaf 2.14) met betrekking
- tot de bestaande auditrisicotheorie zijn:
- The model is appropriate but needs enhancing.
  The model is widely accepted, but apparently is some-
- what out of date and inconsistently implemented.
  The model fails to include the concept of engagement risk.

Dit in gedachten houdend en de eerder genoemde bezwaren tegen multiplicatieve traditionele auditrisi-
- comodel samenvattend, kan worden geconcludeerd:
  Het auditrisicomodel in zijn huidige vorm is toegesneden op financiële audit en minder toepasbaar voor
- andere vormen van audit.
  Het concept van 'material misstatement' onderkent niet het belang van de verwachte omvang van de
- schade (P * D) voor het auditrisico.
  Engagementrisico wordt ten onrechte in de formule
- buitengesloten.
  De vermenigvuldiging van de factoren van de formu-
- le ontmoet bezwaren van methodologische aard.
  Hoewel bekritiseerd, is het model breed geaccepteerd, wat een indicatie is van de noodzaak om een goed
- model ter beschikking te hebben.
  Input van bedrijfsrisicoanalyse (business risk assessment) is gewenst, vooral in de context van niet financieel georiënteerde auditing.

Dit leidt tot de conclusie dat de auditrisicoformule, volgend uit ISA 200 en toegepast door verschillende auteurs methodologische verbetering verdient om te kunnen dienen als instrument voor een grondige auditrisicoanalyse, zoals die door IFAC worden gepropageerd. Tegelijkertijd heeft de theorie inzake operationele en ICT auditing ook auditrisicotheorie nodig om dezelfde redenen. Dus is de opgave te zoeken naar een verbeterde auditrisicoformule, gedreven door vier uitdagingen die voor ons liggen:

- de kritische momenten voor foute beoordeling analyseren alsmede welke factoren wanneer van toepassing zijn;
- de verwachte omvang van de schade, in plaats van te werken met 'materiële fouten';
- de reikwijdte van de formule uitbreiden naar operationele en ICT audit;
- de resultaten van bedrijfsrisicoanalyse in de theorie opnemen.

Een volgend artikel zal aan deze uitdaging gehoor geven. ■

Literatuur:

Arens, A.A, R.J. Elder en M.S. Beasley, (2003), *Auditing and Assurance Services, an integrated approach, ninth edition,* Prentice Hall, New Jersey.

Hayes, R. en A. Schilder, (1999), *Principles of Auditing,* McGraw-Hill Publishing Company, London.

International Federation of Accountants, (2003a), International Standard on Auditing 200, 'Objective and Principles Governing an Audit of Financial Statements', te vinden op http://www.ifac.org.

International Federation of Accountants (2003b), International Standard on Auditing 315, *Understanding the Entity and Its Environment and Assessing the Risks of Material Misstatement,* te vinden op http://www.ifac.org.

Klijnsmit, P., M. Sodekamp en Ph. Wallage, (2003), Bedrijfsrisico van de accountant en het Audit Risk Model, in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie,* jaargang 77, nummer 5, mei, pp. 190-195.

Knechel, W.R., (2001), *Auditing: Assurance and Risk,* 2nd edition, South Western College Publishing, Thomson Learning, Cincinnati.

Mollema, K.Y., (1991), *Zichtbaarheid van informatiekwaliteit,* Samsom Bedrijfsinformatie, Alphen aan den Rijn (academisch proefschrift).

Public Oversight Board, (2000), Panel on Audit Effectiveness – Report and Recommendations, http://www.pobauditpanel.org/download.html.

Richtlijnen voor de Accountantscontrole, (2003), Koninklijk NIVRA, Amsterdam.

Root S. J., (1998), *Beyond COSO,* John Wiley & Sons, New York.

Tabaksblat, M., (2003), Commissie corporate governance. *De Nederlandse corporate governance code. Beginselen van goede corporate governance en best practice bepalingen.* Concept, een uitnodiging voor commentaar, juli, http://www.commissiecorporategovernance.nl/Conceptcode.

U.S. Congress, Sarbanes Oxley Act of 2002; http://news.findlaw.com/hdocs/docs/gwbush/sarbanesoxley072302.dpf.